

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Επιστημονική Διημερίδα

Άτυπες μορφές εργασίας: Πραγματικότητες, συλλογικές αναπαραστάσεις, πολιτισμικές ταυτότητες

(Γιάννενα, Άνω Πεδινά 12 – 13 Νοεμβρίου 2010)

Περιλήψεις

Αποστολίδου Άννα, University College London

Παρένθετη μητρότητα: Άτυπη εργασία ή ανιδιοτελής προσφορά;

Η προτεινόμενη ανακοίνωση επιδιώκει να προσφέρει ένα αναλυτικό πλαίσιο για το ζήτημα της παρένθετης μητρότητας, συγκρίνοντας τις εννοιολογήσεις που λαμβάνει η συγκεκριμένη πολιτισμική διαδικασία σε διεθνές και τοπικό (ελληνικό) πλαίσιο. Ως παρένθετη μητρότητα εννοείται η διαδικασία κύησης και τοκετού από μια γυναίκα, η οποία αναλαμβάνει την κυοφορία βρέφους που προέρχεται από γενετικό υλικό ξένο προς την ίδια (συνήθως μετά από δικαστική απόφαση ενός αιτούντος ζευγαριού).

Στο πλαίσιο της ανακοίνωσης θα ανιχνεύσω την ιστορική νοηματοδότηση της διαδικασίας του τοκετού ως εργασίας (labour) και θα παρακολουθήσω τους επαναπροσδιορισμούς που υφίσταται η έννοια, ανάλογα με τα πολιτισμικά της συμφραζόμενα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες, για το διάστημα που αυτό επιτρεπόταν (δεκαετίες 1980-1990), η πρακτική της παρένθετης μητρότητας συνεπαγόταν οικονομικό όφελος για τη φέρουσα γυναίκα. Το ίδιο ισχύει και σήμερα για τις περιπτώσεις γυναικών στον «αναπτυσσόμενο κόσμο» (κυρίως Ινδία), οι οποίες έναντι ενός ορισμένου αντιτίμου επιλέγουν συστηματικά την κυοφορία μωρών που συνήθως «παραγγέλλονται» μέσω διαδικτύου (τα αποκαλούμενα και ως «Google Babies»). Στην περίπτωση της Ελλάδας, ωστόσο, η παρένθετη μητρότητα έχει θεσπιστεί νομικά την τελευταία δεκαετία με τη σαφή ρήτρα να μην υπάρχει στη διαδικασία καμία οικονομική απολαβή από πλευράς της κυοφορούσας/παρένθετης. Αντλώντας από την ελληνική εθνογραφία και τις πρόσφατες σχετικές μελέτες, το άρθρο παρακολουθεί με ποιο τρόπο η κοπιαστική «εργασία» της εγκυμοσύνης και του τοκετού προσλαμβάνει διαστάσεις ανιδιοτελούς προσφοράς –«δώρου» με όρους παραδοσιακά ανθρωπολογικούς– και ποια είναι η συμβολική ή άλλη απολαβή των γυναικών που εμπλέκονται σε αυτή τη διαδικασία. Το πολιτισμικό ιδεώδες της μητρότητας, όπως εμφανίζεται κυρίαρχο στην Ελληνική κοινωνία, γίνεται ένα πρίσμα εστίασης για την εν γένει άτυπη προσφορά των γυναικών στο συγγενικό, κοινωνικό και συμβολικό τοπικό σύστημα. Μέσα από την κριτική σημασιολογία που προσφέρει το παράδειγμα της παρένθετης μητρότητας, η προσέγγιση της άτυπης εργασίας πλαισιώνεται από μια σειρά κοινωνικών

πρακτικών, αξιών και σχέσεων που, στη δεδομένη κοινωνικο-ιστορική στιγμή, τείνουν να απαλείψουν την παράμετρο της ενσώματης εργασίας της κυοφορίας, προκρίνοντας νέες ενδιαφέρουσες πολιτισμικές αναγνώσεις του (εφήμερου/παροδικού) μητρικού ρόλου.

Αργυρού Έφη, Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Νεότερες όψεις της εργασίας: Η περίπτωση της Λευκάδας του 18^{ου} αιώνα.

Στόχος αυτής της ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση των μορφών εργασίας κατά τον 18^ο αιώνα μέσα από αρχαιακές πηγές. Την περίοδο αυτή η κυριαρχούσα χειρωνακτική εργασία στον αγροτικό τομέα συνυπάρχει τόσο με τη χειρωνακτική εργασία στους άλλους τομείς της οικονομίας όσο και με τη μη χειρωνακτική εργασία. Εάν η τελευταία αποτελεί προνόμιο του ανώτερου κοινωνικού στρώματος, η χειρωνακτική εργασία αρχίζει να διαφοροποιείται αξιακά και οικονομικά με διάφορα κριτήρια όπως το φύλο, την ηλικία, την εξειδίκευση, τον κλάδο της οικονομίας, την κοινωνικοεπαγγελματική θέση, κ.ά. Εξετάζοντας την εργασία με τα κριτήρια αυτά θα προσπαθήσουμε παράλληλα να αναδείξουμε τα επαγγέλματα και το αρνητικό ή θετικό πρόσημό τους και τις συνεπαγόμενες αμοιβές τους, το εργασιακό ιδεώδες της εποχής, την πρόσληψη των διαφόρων μορφών εργασίας από τους ανθρώπους της εποχής και τις σχετικές νοοτροπίες.

Ασπρούλης Άρης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η σιωπηρή σύμβαση εργασίας στις υπηρεσίες

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζονται ραγδαίες μεταβολές στη φύση της εργασίας και στα καθεστώα απασχόλησης. Το εργασιακό περιβάλλον μεταβάλλεται και ταυτόχρονα διαμορφώνει νέες προκλήσεις για την εργασιακή ταυτότητα και την κατανόηση της εργασίας από τους εργαζόμενους. Ειδικότερα, στον τριτογενή τομέα παρατηρούνται νέες μορφές εργασίας και απασχόλησης, οι οποίες διαμορφώνουν και νέα ερωτήματα για τη θέση των υπαλλήλων στην εργασία και την κοινωνία και για το πώς οι ίδιοι δρουν απέναντι στους μηχανισμούς ελέγχου και συναίνεσης της εργοδοσίας. Ταυτόχρονα, οι περισσότερες μελέτες της βιομηχανικής κοινωνιολογίας τείνουν στο συμπέρασμα ότι τα μη θεσμοθετημένα στοιχεία (non-contractual elements) της εργασιακής συνθήκης, που σχηματίζουν τη λεγόμενη «σιωπηρή σύμβαση εργασίας», καθορίζουν σημαντικά τους τρόπους με τους οποίους κατανοεί ο εργαζόμενος την εργασία του και δρα μέσα και έξω από αυτή.

Η εισήγηση θα επικεντρωθεί στις τρεις παραδοσιακές οπτικές ανάλυσης της «σιωπηρής σύμβασης εργασίας»: μαρξιστική, βεμπεριανή και σχολή της συμβολικής αλληλεπίδρασης. Ιδιαίτερη αναφορά πρόκειται να γίνει στις σύγχρονες κοινωνιολογικές μελέτες για την εργασία, οι οποίες εξετάζοντας τα νέα χαρακτηριστικά της στις υπηρεσίες, προσφέρουν μια συνθετική όσο και κριτική ματιά απέναντι στις παραδοσιακές προσεγγίσεις.

Δαβαλούκας Νίκος, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η εργασία στον ελληνικό κινηματογράφο. Αποτυπώματα "υποτιμημένης" εργασίας στο σελλιδόντ.

Στην ανακοίνωση θα γίνει μια χαρτογράφηση των επαγγελμάτων και διεξοδικότερη ανάλυση των «υποτιμημένων» επαγγελμάτων που εμφανίζονται στις ελληνικές ταινίες από το 1948 μέχρι το 1974. Οι δύο ημερομηνίες είναι ορόσημα για τον ελληνικό κινηματογράφο. Το 1948 έγινε η πρώτη ταινία μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και το 1974 εμφανίζεται η τηλεόραση στα ελληνικά νοικοκυριά, αλλάζοντας την σχέση του κοινού με τον κινηματογράφο και γενικότερα την καθημερινότητα των ελλήνων.

Σε γενικό πλαίσιο, η εργασία στον ελληνικό κινηματογράφο, είναι μια από τις πιο βασικές θεματικές των σεναρίων. Άλλες σημαντικές θεματικές με κοινωνιολογική αναφορά είναι η οικογένεια, ο γάμος, ο έρωτας, η εκπαίδευση, η πόλη και ο ελεύθερος χρόνος. Η αυτοσυντήρηση, η συντήρηση της οικογένειας, η αποκατάσταση των μελών της, η προσωπική πλήρωση, η καταξίωση, η επιβράβευση, η φτώχεια, ο πλούτος, η τιμιότητα, η ατιμία, η υπερτιμημένη και η υποτιμημένη εργασία είναι ζητήματα που παρεισδύουν σε όλες της εκφάνσεις της καθημερινότητας των ελλήνων, απασχολούν έντονα την ελληνική κοινωνία και υπάρχουν σε όλα τα σενάρια των ταινιών της εποχής. Οι σεναριογράφοι και κινηματογραφιστές της εποχής καταφέρνουν με απλοϊκούς και άμεσα αντιληπτούς συμβολισμούς, με γενικότητες και αοριστίες να σκιαγραφήσουν λεπτομερέστατα την εργασιακή, την επαγγελματική και την οικονομική ζωή της χώρας, εκείνη την εποχή. Ο σημερινός ανθρωπολόγος, ιστορικός ή κοινωνιολόγος ερευνητής, χρησιμοποιώντας ως έρευνας τον κινηματογράφο, μπορεί πολύ εύκολα να βγάλει συμπεράσματα για τα πεδία που προαναφέρθηκαν (εργασία, οικονομία, επαγγελματικές σχέσεις) και να προσδώσει τα χαρακτηριστικά της μεταπολεμικής κοινωνίας.

Βαμβέρη Θεοδώρα Πανεπιστημίου Ιωαννίνων . Ανακοίνωση σε Πόστερ

Βραχιονίδου Μαρία, Κέντρο Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και ιδιωμάτων της Ακαδημίας Αθηνών

Ψυχοκόρη, παραδουλεύτρα, δούλα: γλωσσικές αποτυπώσεις της οικιακής υπηρετικής εργασίας των γυναικών μέσα από αρχειακό υλικό λαϊκού προφορικού λόγου

Η οικιακή υπηρετική εργασία αποτέλεσε, ως γνωστόν, στην Ελλάδα του πρόσφατου παρελθόντος, μία από τις πιο διαδεδομένες μορφές άτυπης -απλήρωτης και υποτιμημένης- εργασίας. Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται η ανίχνευση της μνήμης αυτής της κοινωνικής πραγματικότητας μέσα από τη γλωσσική αποτύπωσή της. Ο λαϊκός προφορικός λόγος, έτσι όπως έχει καταγραφεί σε ανέκδοτο αρχειακό υλικό (συγκεκριμένα στο Αρχείο του Κέντρου Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων της Ακαδημίας Αθηνών) καταδεικνύει άλλοτε εύγλωττα κι άλλοτε υπαινικτικά την οικιακή εργασία ως εμπειρία που αφορά πρωτίστως το γυναικείο φύλο, την παιδική ηλικία και τις κατώτερες οικονομικές και κοινωνικές τάξεις. Τα λεξιλογικά και φρασεολογικά δεδομένα όμως αποτυπώνουν και μια ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα γύρω από την οικιακή εργασία που συμπλέκεται άμεσα με τις οικογενειακές δομές. Έτσι, για παράδειγμα, η *ψυχοκόρη*, ενώ αρχικά

σήμαινε τη θετή κόρη ή την προγονή, πολύ σύντομα κατέληξε να σημαίνει αποκλειστικά την εσωτερική, άμισθη, οικιακή υπηρέτρια, μετατρέποντας το σημαίνον σε κατεξοχήν ευφημισμό. Με το ίδιο ή παραπλήσιο σημασιολογικό περιεχόμενο, άλλωστε, χρησιμοποιήθηκαν και αρκετοί άλλοι όροι όπως *ψυχοθυγατέρα*, *ψυχοπαίδα*, *παραπαίδα*, *περέτρα*, *δούλα*, *δουλικό*, *σκλάβα*, ενώ και τα φρασεολογικά δεδομένα παρουσιάζουν μια αναμφισβήτητη στάση υποτίμησης. Οι *παραδουλεύτρες* πάλι, ενώ σημασιολογικά αποκλίνουν, καθώς αναφέρονται στις εξωτερικές και έμμισθες υπηρέτριες, συχνά υποβιβάζονται λεκτικά σε παραπλήσιο σημείο υποτίμησης εφόσον αποκαλούνται επίσης και *παραδούλες* ή *παστρικοδούλες*. Πάντως, είτε πρόκειται για το ευφημιστικό *ψυχοκόρη* είτε για το υποτιμητικό *δούλα*, το σημασιολογικό συνεχές που σχηματίζεται, σε συνδυασμό και με τα υπόλοιπα γλωσσικά δεδομένα, σκιαγραφεί μια σκληρή κοινωνική πραγματικότητα, συχνά πολύ σκληρότερη από αυτή που φανταζόμαστε.

Γιώτη Σταματία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές σηματοδοτούμενες από μία επιχείρηση: Οι γυναίκες των «Κλωστηρίων Πρεβέζης» - από το κτήμα στο εργοστάσιο

Τα «Κλωστήρια Πρεβέζης» ιδρύθηκαν ως θυγατρική επιχείρηση των Κλωστηρίων Αττικής στην πόλη της Πρέβεζας το 1974 και δραστηριοποιήθηκε στο χώρο της παραγωγής και εξαγωγής νήματος. Η λήξη της λειτουργίας τους τοποθετείται το 2004, όταν η επιχείρηση δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στα δεδομένα της εποχής και να συμβαδίσει με την ανάπτυξη, καλύπτοντας τις εξειδικευμένες πλέον ανάγκες της αγοράς.

Υπήρξαν η πρώτη βιομηχανική μονάδα που ιδρύθηκε στην περιοχή και αποτέλεσαν το χώρο υποδοχής της πρώτης γενιάς βιομηχανικών εργατών του νομού, που έως τότε δεν είχε γνωρίσει τη μεταποιητική δραστηριότητα στις διαστάσεις του «εργοστασίου». Στην παρούσα ανακοίνωση θα διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο το γυναικείο φύλο διαχειρίστηκε το πρόβλημα της άσκησης της παραγωγικής διαδικασίας και της εξοικείωσης στην κοινωνικο-οικονομική αλλαγή, υιοθετώντας νέες δομές που εκτείνονται σε όλα τα επίπεδα, επιφέροντας μεταβολές στις νοοτροπίες.

Δαλκαβούκης Βασίλης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τσομπάνηδες, γυναίκες και τεχνίτες. Κεφάλαιο και εργασία στη διαμόρφωση της «πολιτιστικής κληρονομιάς» του Ζαγορίου

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζεται το ζήτημα της ιστορικής συγκρότησης του Ζαγορίου ως πολιτισμικής ενότητας στη νεότερη και σύγχρονη εποχή μέσω της σχέσης κεφαλαίου και εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ υπάρχει πλήθος αναφορών στις μέχρι τώρα ιστορικές και λαογραφικές προσεγγίσεις για την περιοχή αναφορικά με το κεφάλαιο -οικονομικό και συμβολικό, ενδογενούς και εξωγενούς προέλευσης- που διαμόρφωσε την ενότητα αυτή (τσελιγκάδες και κυρίως απόδημοι επιχειρηματίες και λόγιοι), οι αντίστοιχες αναφορές στον άλλο πόλο της παραγωγής, την εργασία, είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Το δεδομένο

αυτό καθιστά την εργασία ως έναν εξ ορισμού «υποβαθμισμένο» παράγοντα, πολύ περισσότερο που ως δραστηριότητα εκδηλώθηκε σ' ένα προ-νεωτερικό πλαίσιο, τουλάχιστον μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950.

Με αφετηρία το σκεπτικό αυτό, η ανακοίνωση επικεντρώνεται στην «υποβαθμισμένη» εργασία τριών κυρίως συλλογικών υποκειμένων που παρουσιάζουν άτυπα ταξικά χαρακτηριστικά προλεταριοποίησης: των τσομπάνηδων, στην εργασία των οποίων βασίστηκε η δομή του τσελιγκάτου τόσο των Ζαγορίσιων όσο και των Σαρακατσάνων τσελιγκάδων του Ζαγορίου μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1930 τουλάχιστον, των γυναικών, στη γεωργική παραγωγή των οποίων στηρίχτηκε ιστορικά η επιβίωση των ανθρώπων στο Ζαγόρι και τέλος των τεχνιτών κάθε είδους («Γύφτου», Λακκιώτες, Τζουμερκιώτες και Κονιτσιώτες χτίστες κ.λπ.), που ανέλαβαν το τεχνικό κομμάτι της καθημερινής ζωής στο Ζαγόρι και κυρίως αυτό που σήμερα χαρακτηρίζεται ως οικιστική «πολιτιστική κληρονομιά» ή «δομημένο περιβάλλον».

Παναγιώτης Δουμουλιάκας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αντιμετώπιση των παιδιών των μεταναστών από τους εκπαιδευτικούς

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα έγινε αποδέκτης αλληπάλληλων μεταναστευτικών ρευμάτων από χώρες κυρίως της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αυτή η διαδικασία μαζικών εισροών είχε -και εξακολουθεί να έχει- επιδράσεις σε όλα τα πεδία της ζωής στη χώρα μας: στην οικονομία, στην πολιτική, στον πολιτισμό, στην κοινωνία. Και βέβαια δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος ο χώρος της εκπαίδευσης. Άλλωστε τα παιδιά των μεταναστών έχουν ισχυρή παρουσία (ως ποσοστό στο σύνολο των μαθητών), κατά μείζονα λόγο στην πρωτοβάθμια και στον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Αυτά τα δεδομένα δημιούργησαν νέες συνθήκες, νέες ανάγκες, νέους στόχους και προσανατολισμούς στο θεσμό της εκπαίδευσης. Σημαίνοντα ρόλο λοιπόν στην εκπαιδευτική και παιδαγωγική διαδικασία καλούνται να διαδραματίσουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί. Το βασικό ερώτημα που προκύπτει εδώ είναι το αν και σε ποιο βαθμό οι Έλληνες εκπαιδευτικοί διαθέτουν τη διαπολιτισμική ετοιμότητα να διαχειριστούν και να δώσουν λύσεις σε προβλήματα που προκύπτουν στο σύγχρονο σχολείο της ετερότητας. Είναι αυτονόητο ότι τα προγράμματα σπουδών και καθηγητών σχολών θα πρέπει να προσαρμόσουν ή να προσαρμοστούν επαρκώς στη νέα πραγματικότητα όπως αυτή διαμορφώνεται στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό σχολείο. Η συνεχής επιμόρφωση και αυτομόρφωση των εκπαιδευτικών είναι απαραίτητη προϋπόθεση και πρέπει να αποτελεί μέριμνα της επίσημης πολιτείας. Είναι γεγονός ότι και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται ότι οι «εφάπαξ» γνώσεις και η «στατικότητα» του σχολείου ανήκουν πια οριστικά στο παρελθόν. Η πλειονότητα τους έχει συνειδητοποιήσει ότι οφείλει να αντιμετωπίζει τα παιδιά των μεταναστών όχι ως «διαφορετικούς» από τους άλλους μαθητές, αλλά ως ισότιμους με εκείνους. Ως προσωπικότητες με κάποιες ανάγκες διαφορετικές από εκείνες των άλλων. Με τις δικές τους αξίες, προσδοκίες, πρότυπα και ανάγκη για αυτοεκτίμηση όπως και οι ίδιοι. Να τους προσεγγίζει χωρίς προκαταλήψεις, προϊδεασμούς και στερεότυπα.

Οι νέες τεχνολογίες, τα σύγχρονα προγράμματα σπουδών των μαθητών, τα κατάλληλα εγχειρίδια, οι νέες τάσεις στις μεθόδους διδασκαλίας και τα νέα δεδομένα τόσο σε θεωρητικό όσο και σε επίπεδο πρακτικών μπορεί να αποτελέσουν ισχυρά εφόδια για τους εκπαιδευτικούς ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις προκλήσεις του νέου σχολείου. Ο εκπαιδευτικός τέλος, ως φορέας ιδιαίτερων κοινωνικών ρόλων, γνωρίζει καλύτερα ότι οι όποιες εθνοτικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές, έτσι όπως αυτές αναδύονται στο σχολικό χώρο, αν αξιοποιηθούν σωστά, μπορούν να προωθήσουν τις ιδέες της ισότητας, του σεβασμού του άλλου, την ανάδειξη της πολιτισμικής πολλαπλότητας και άρα του πολιτισμικού πλούτου, της αλληλοκατανόησης, του διαλόγου και της ειρηνικής συμβίωσης κοινωνικών ομάδων και λαών.

Ζαχαράκης Νίκος , Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Οικοτεχνικοί συνεταιρισμοί και άτυπες μορφές γυναικείας ενασχόλησης :το παράδειγμα του Γερακίου Λακωνίας

Οι απαρχές του εγχειρήματος . Μια σύντομη αναδρομή στις συνθήκες εμφάνισης του φαινομένου των οικοτεχνικών συνεταιρισμών. Οι όροι συμμετοχής των γυναικών στα πλαίσια των συνεταιρισμών αυτών. Το πλαίσιο και οι συνθήκες υπό τις οποίες λαμβάνει χώρα η μετάβαση από το επίπεδο της παραγωγής αγαθών χρήσης σε εκείνο της άτυπης παραγωγής για την αγορά. Τα δίκτυα διάθεσης του τελικού προϊόντος και ο βαθμός ένταξης των φορέων της παραγωγής στον κύκλο της αγοράς . Η ατελής χειραφέτηση από το ευρύτερο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο . Η τελική εγγραφή της γυναικείας εργασίας ως προέκταση του οικογενειακού της ρόλου. Η υποβάθμιση και η υπονόμευση της συμμετοχής της στο διαχειριστικό κεφάλαιο και η διαιώνιση του συμπληρωματικού , ως προς το οικογενειακό εισόδημα , χαρακτήρα της εργασίας της .Οι συνέπειες και ο απόηχος του όλου εγχειρήματος στο εσωτερικό της μικρής κοινωνίας του χωριού.

Ζήκος Δέδος, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Η τέχνη και ο καλλιτέχνης ως "υποτιμημένη εργασία" και κριτική της "υποτιμημένης εργασίας" στην εποχή της νεοτερικότητας.

Η τέχνη στη Δυτική κουλτούρα κατά ένα μεγάλο μέρος υφίσταται τη διάκριση ως "υψηλή" και "βάνανυση". Τα όρια μεταξύ αποδοχής και απόρριψης για τον καλλιτέχνη ήταν δισδιάκριτα και η διαφορούμενη αυτή κατάσταση καταγράφεται στο καλλιτεχνικό έργο ως βίωμα και κριτική της "υποτιμημένης εργασίας" Μια ιστορική καταγραφή της καλλιτεχνικής συνθήκης καθ' όλη την περίοδο της νεοτερικότητας παρουσιάζεται στο παραπάνω θέμα.

Καπραβέλου Αλεξία, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Φοίτηση που οδηγεί σε υποτιμημένα επαγγέλματα: η περίπτωση των μεταναστών μαθητών του Βόλου

Τα αίτια της μετανάστευσης είναι η φτώχεια, η υποβάθμιση της ζωής και η έλλειψη πολιτικής ισχύος ως την απειλή κατά της ζωής. Τα δεδομένα αυτά, που κατατάσσουν τους μετανάστες στα κατώτερα εργατικά στρώματα, σε συνδυασμό με το υπάρχον οικονομικό σύστημα στη χώρα 'υποδοχής' και τη συνακόλουθη σκληρή μεταναστευτική πολιτική, επιτρέπουν την εμφάνιση συνθηκών εκμετάλλευσης και καταπίεσης εις βάρος τους. Έτσι, σε ό,τι αφορά την επαγγελματική εκπαίδευση των μεταναστών, διαπιστώνουμε ότι γι' αυτούς προορίζονται κυρίως υποτιμημένα επαγγέλματα, που δεν επιλέγονται από τους γηγενείς.

Μετά τον κοινωνιολογικό προβληματισμό, η εισήγηση θα κατευθυνθεί στη μελέτη περιπτώσεων, περιγράφοντας και ερμηνεύοντας την ένταξη των νεαρών μεταναστών πρώτης γενιάς, υπηκόων τρίτων χωρών, στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της πόλης του Βόλου από το 1990 ως το 2010. Εφόσον τα οικονομικά προτάγματα, οι πολιτικές αρχές, η νομοθεσία και τα θεσμικά όργανα στερούν από τους μετανάστες τα πλήρη πολιτικά και κοινωνικά τους δικαιώματα, και στην καλύτερη περίπτωση τους χορηγούν έγγραφα περιορισμένης ισχύος για προσωρινή διαμονή, έναντι αμοιβής υπέρ των αρμόδιων υπηρεσιών και κατόπιν πληρωμένης δικηγορικής συνδρομής, ούτως ή άλλως τους νεώτερους ασυνόδευτους μετανάστες αναλαμβάνουν είτε η φυλακή είτε ΜΚΟ και αστικές- 'μη κερδοσκοπικές' εταιρείες, προνοώντας να τους υπαγάγουν στο καθεστώς του πρόσφυγα. Αυτές, έχοντας εξασφαλίσει κρατικά και ευρωπαϊκά κονδύλια, παρέχουν στους νεαρούς μετανάστες, που βρίσκονται σε ανάγκη και εξάρτηση, στέγαση και σίτιση με νομική κάλυψη, καθώς 'προστατεύουν' πρόσφυγες. Εν συνεχεία, οργανώνουν μαθήματα γλωσσικού και ηλεκτρονικού γραμματισμού στους μετανάστες, καθώς και επαγγελματικού προσανατολισμού, κατευθύνοντάς τους προς εκπαιδευτικά ιδρύματα και τεχνικές-επαγγελματικές ειδικότητες ανεπιθύμητες από τους γηγενείς, επειδή οδηγούν σε υποτιμημένα επαγγέλματα (χαμηλού κύρους, βρώμικα, ανθυγιεινά, βαρέα, χειρωνακτικά-εκτελεστικά, ανεργίας-επισφάλειας, κακοπληρωμένα, εξαρτημένης εργασίας).

Μπορούμε να συναντήσουμε μετανάστες μαθητές στην τυπικώς αμειβόμενη με μεροκάματο πρακτική άσκηση και μαθητεία στα παραγωγικά εργαστήρια των φυλακών, στα προγράμματα κατάρτισης του αδιαβάθμητου ΙΔΕΚΕ, του ΚΕΝΕ και άλλων τοπικών φορέων, στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας, στα Γυμνάσια των φυλακών, στο Εσπερινό Γυμνάσιο, σε ειδικότητες χαμηλής ζήτησης στις ΕΠΑΣ και στα ΙΕΚ (π.χ. του Ενδύματος, που έχει μετονομαστεί ετώνυμα σε Ενδυματολογία), όπου μάλιστα προφανώς οφείλουν να ευχαριστήσουν τους αρμοδίους που έκαναν δεκτή την εγγραφή σε μια σχολή με δίδακτρα και αυστηρή επιλογή αλλοδαπών

Καρβέλης Κωνσταντίνος, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (ανακοίνωση σε πόστερ, ακολουθεί)

Κολλάτος Θεόδωρος, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Εξαναγκαστική μεταναστευτική εργασία στους τομείς της αγροτικής και οικιακής εργασίας

Η εισήγησή μου επικεντρώνεται στην εξέταση και στην μελέτη της εξαναγκαστικής εργασίας (forced labour). Τα τελευταία χρόνια, όπως δείχνουν οι διεθνείς μελέτες, έχει παρατηρηθεί μια ολοένα αυξανόμενη τάση του φαινομένου παγκοσμίως. Σύμφωνα με την παγκόσμια έκθεση του 2005 από τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας (ILO) «*A Global Alliance Against Forced Labour*» υπολογίζεται, ότι τουλάχιστον 12,3 εκατομμύρια ανθρώπων είναι θύματα αυτής της μορφής εργασίας. Από αυτούς 9,8 εκατομμύρια είναι αντικείμενα εκμετάλλευσης από ιδιωτικούς πράκτορες (private agents), περισσότερα από 2,4 εκατομμύρια σε εξαναγκαστική εργασία ως αποτέλεσμα της εμπορίας ανθρώπων (trafficking), τα υπόλοιπα 2,5 εκατομμύρια από κρατική επιβολή ή από ένοπλες ομάδες επαναστατών.

Η ανάλυση του θέματος, επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς κοινωνιολογικούς προβληματισμούς, για τους οποίους τόσο η διεθνής, όσο και η ελληνική βιβλιογραφία έχουν ασχοληθεί αρκετά, αλλά δεν υπάρχει μελέτη σχετικά με το πλαίσιο ελέγχου και συναίνεσης. Οι προβληματισμοί που τίθενται είναι: α) η διάσταση του κοινωνικού φαινομένου της εξαναγκαστικής εργασίας στην Ελλάδα και β) η σύζευξη εξαναγκαστικής και μη εξαναγκαστικής μεταναστευτικής εργασίας στους ίδιους τομείς δραστηριότητας.

Κούζας Γεώργιος, Πανεπιστήμιο Αθηνών,

Οι ρακοσυλλέκτες των πόλεων: Εργασία – Καθημερινότητα – Σωματειακή Οργάνωση – Ταυτότητες

Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως στόχο να μελετήσει πολλαπλά την ομάδα των ρακοσυλλεκτών της Αθήνας, μία από τις πλέον υποτιμημένες και περιθωριοποιημένες επαγγελματικές ομάδες. Συγκεκριμένα θα εξεταστούν: α) Η ιστορική διαδρομή του επαγγέλματος στην Αθήνα από το 19^ο αιώνα μέχρι σήμερα (Σύντομη αναφορά), β) Η καθημερινή τους ζωή, γ) Η εργασία τους και ο αγώνας της καθημερινής επιβίωσης (συλλογή πρώτων υλών και αντικειμένων από τους δρόμους της πόλης και μεταπώλησή τους στο κυριακάτικο παζάρι στο κέντρο της Αθήνας), δ) Τα επαγγελματικά δίκτυα και η σωματειακή τους οργάνωση, ε) Αφηγήσεις για τη δύσκολη καθημερινότητά τους, μνήμες και δυσκολίες του παρελθόντος, αυτοαναπαραστάσεις και πώς βλέπουν οι ίδιοι τον εαυτό τους, ετεροαναφορές και πώς αντιμετωπίζουν οι ίδιοι τους άλλους είτε στον κλάδο τους (τους άλλους ρακοσυλλέκτες, τους ρακοσυλλέκτες μετανάστες) είτε γενικά στην Αθήνα (κατοίκους των γειτονιών, αντιθέσεις και αντιπαραθέσεις με αστυνομία, υπαλλήλους καθαριότητας και άλλους εμπόρους), στ) Οι πολλαπλές ταυτότητες των ανθρώπων αυτών.

Η εργασία βασίζεται σε επιτόπια έρευνα και συλλογή προφορικών μαρτυριών, αλλά και σε αξιοποίηση αρχειακού υλικού (από τα πρακτικά του επίσημου συλλόγου – σωματείου ρακοσυλλεκτών «ο Ερμής»)

Lazarescu Daria, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η σταδιοδρομία των Ρουμάνων οικιακών εργατριών μέσα στις υπηρεσίες καθαρισμού στην Ελλάδα

Κεντρικό θέμα της εισήγησης είναι η *σταδιοδρομία* των Ρουμάνων οικιακών εργατριών μέσα στις υπηρεσίες καθαρισμού στην Ελλάδα. Η λογική που ενημερώνει την εισήγηση έχει να κάνει με την προβληματική γύρω από τον ρόλο της οικιακής εργασίας - ένα κατεξοχήν υπηρετικό επάγγελμα - στην απόκτηση συνηθειών, ιδεών και αντιλήψεων από τη πλευρά των εργαζομένων τόσο για τον εαυτό τους όσο και για τη σχέση τους με τον υπόλοιπο κόσμο. Σε αυτά τα πλαίσια, η εισήγηση υπογραμμίζει τη σημασία της έννοιας της επαγγελματικής σταδιοδρομίας για τη σχέση των μεταναστριών οικιακών εργατριών με την εργασία τους, για την οργάνωση της ζωής τους και τις μελλοντικές προοπτικές τους στην ελληνική κοινωνία.

Με γνώμονα τις κλασικές κοινωνιολογικές μελέτες για την επαγγελματική σταδιοδρομία μέσα στις χαμηλού κύρους εργασίες και εξετάζοντας πρόσφατες κοινωνιολογικές μελέτες περίπτωσης (case studies) για την οικιακή εργασία, στην παρούσα εισήγηση αναλύεται η έννοια της σταδιοδρομίας στην περίπτωση των Ρουμάνων μεταναστριών που εργάζονται στις υπηρεσίες καθαρισμού στην Ελλάδα σε δύο διαφορετικούς τύπους απασχόλησης. Από την μια οι αυτοαπασχολούμενες οικιακές εργάτριες και από την άλλη οι μισθωτές εργαζόμενες στα συνεργεία καθαρισμού.

Λάλας Δημήτρης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Το “άτυπο” πλανόδιο εμπόριο ως «τακτική» επιβίωσης στον αστικό χώρο: Μια θεωρητική διερεύνηση των χωρικών πρακτικών των περιπλανώμενων εμπόρων στη σύγχρονη αστική συνθήκη

Στην εισήγηση αυτή θα γίνει μια απόπειρα διατύπωσης μιας θεωρητικής προσέγγισης του κοινωνικού φαινομένου της περιπλανώμενης εργασίας- του υπαίθριου εμπορίου-, το οποίο γίνεται κυρίως από μετανάστες ασιατικής και αφρικανικής καταγωγής. Στόχος είναι η ανάδειξη θεωρητικών εργαλείων και ενός θεωρητικού και μεθοδολογικού προσανατολισμού για μετέπειτα ποιοτικές εμπειρικές έρευνες του συγκεκριμένου κοινωνικού φαινομένου.

Το «άτυπο» πλανόδιο εμπόριο, δηλαδή η μη-αδειοδοτούμενη από τις αρμόδιες αρχές εμπορική δραστηριότητα, μπορεί να αναγνωσθεί με βάση την εννοιολόγηση του Μισέλ ντε Σερτώ ως μια «τακτική» επιβίωσης έναντι της «στρατηγικής» χωρικής κατανομής της εξουσίας. Οι πλανόδιοι πωλητές ως πλάνητες της ύστερης νεωτερικής συνθήκης, οι οποίοι στερούνται την ελευθερία επιλογής και κίνησης σε αντίθεση με το alter ego τους τους τουρίστες όπως παρατηρεί ο Z.Bauman, φαίνεται να επικαλούνται «τακτικές» μέσα στον αστικό χώρο προκειμένου να επιβιώσουν. Και η επιβίωση αυτή αφορά αφενός την εξασφάλιση κάποιου εισοδήματος μέσω της εμπορικής δραστηριότητας και αφετέρου τη διασφάλιση της ίδιας τους της ζωής. Οι «α-όρατοι» πλάνητες μέσω της δημόσιας παρουσίας τους γίνονται ορατοί και την ίδια στιγμή οι χωρικές πρακτικές τους (στήσιμο της πραγμάτειας, συνεχείς μετατοπίσεις, συνεννοήσεις και αναζήτηση της «ευκαιρίας») καθιστούν ορατή τη μονιμότητα της προσωρινότητας της ζωής τους. Από τη μια η εμπορική τους δραστηριότητα παράγει έναν «ενδιάμεσο», «μεταιχμιακό», προσωρινό χώρο που συνιστά ένα διάκενο στην χωρική και οικονομική (εμπορική) κανονικότητα και από την άλλη η συχνή κινητικότητά τους ενόψει του κινδύνου της σύλληψης διαγράφει τροχιές διαφυγής μέσα στον αστικό χώρο.

Η θεωρητική προσέγγιση του «άτυπου» πλανόδιου εμπορίου ως μια «τακτική» επιβίωσης επιτρέπει και τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ υποτιμημένης εργασίας και υποτιμημένης ζωής. Η μεταναστευτική πολιτική και η ρύθμιση της αγοράς καθώς και ο κυρίαρχος λόγος που τις υποστηρίζει διευθετεί το χώρο, ρυθμίζει την αξία της εργασίας αλλά και «αποτιμά» την αξία της ανθρώπινης ζωής συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων. Η εκτός νόμου –μη-αναγνωρισμένη και κατοχυρωμένη- δραστηριότητα και ύπαρξή τους μέσα στον αστικό χώρο θέτει ως πρόκληση ζωτικής σημασίας για τους πλανόδιους πωλητές την ανάπτυξη ενός συνόλου χωρικών πρακτικών που συνιστούν «τακτικές» επιβίωσης.

Λώλης Βασίλης, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Το κύρος των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ. Η περίπτωση της ΔΕΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν επέλθει αλλαγές στον τρόπο οργάνωσης, διοίκησης και στις εργασιακές σχέσεις του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Η πώληση σε ιδιώτες των κρατικών μονοπωλίων, όπως οι τηλεπικοινωνίες, ενέργεια και μεταφορές, η εφαρμογή ιδιωτικο-οικονομικών αρχών και κριτηρίων στις επιχειρήσεις που είναι ακόμα υπό τον έλεγχο του κράτους, όπως η ΔΕΗ και τα ΕΛΤΑ, καθώς και η προώθηση ατομικής επιχειρηματικής συνείδησης στους εργαζομένους, συνέβαλαν στην εμφάνιση καινούριων προβλημάτων και την επιδείνωση των ήδη υπαρχόντων. Αυτές οι αλλαγές δεν είχαν τις ίδιες επιπτώσεις στο κύρος όλων των εργαζομένων. Οι διοικητικοί και οι τεχνικοί εργαζόμενοι βιώνουν διαφορετικά τις αλλαγές. Για τους υπαλλήλους που έρχονται σε επαφή με κοινό ιδιαίτερη σημασία αποκτά η εξυπηρέτηση του πελάτη, κάμπτοντας τις γραφειοκρατικές διαδικασίες. Ενώ, για τους τεχνικούς υπαλλήλους σημαντική είναι η αυτονομία στο πως θα χειριστούν τις καθημερινές εργασίες, καθώς και η εξουσία που απέκτησαν διαχειριζόμενοι το εργατικό προσωπικό των εργολάβων. Όμως, ακόμα και μέσα στις δυο αυτές μεγάλες κατηγορίες υπάρχουν ομάδες εργαζομένων που το κύρος τους διαφοροποιείται περισσότερο. Μέσα από την ανάλυση των ερωτηματολογίων και των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν σε διοικητικό και τεχνικό προσωπικό της ΔΕΗ, στις μονάδες παραγωγής του Λαυρίου και της Μεγαλόπολης, τα ορυχεία της Μεγαλόπολης και τις διοικητικές υπηρεσίες της Αθήνας, σκοπός της παρουσίασης είναι να εντοπιστούν οι αλλαγές και να φανεί ποια είναι η επίπτωσή τους στο κύρος των εργαζομένων.

Μαλεκάκη Ευφροσύνη, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Εργαζόμενες μετανάστριες μητέρες: η πρόσβαση τους στις υπηρεσίες βρεφονηπιακής φροντίδας

Οι εργαζόμενες μετανάστριες μητέρες στην περιοχή της Αττικής, οι οποίες εργάζονται κατά κύριο λόγο σε οικιακές και βοηθητικές εργασίες βιώνουν ιδιαίτερες δυσκολίες πρόσβασης και χρήσης των υπηρεσιών βρεφονηπιακής

φροντίδας. Η εγγραφή των παιδιών τους στους βρεφονηπιακούς σταθμούς δεν είναι εφικτή, μ' αποτέλεσμα να μην έχουν που να αφήνουν τα παιδιά τους (βρέφη ή νήπια) για να εργασθούν. Οι μέχρι τώρα έρευνες σε τοπικό και διεθνές επίπεδο καταλήγουν ότι τα περισσότερα προβλήματα προκύπτουν από την εργασία των μεταναστριών (κυρίως σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα), η οποία λόγω του ανεπίσημου χαρακτήρα της -τις περισσότερες φορές- δημιουργεί προβλήματα και δυσκολίες, οι οποίες επηρεάζουν στην πρόσβαση και χρήση των βρεφονηπιακών σταθμών. Επίσης παράγοντες όπως ο περιορισμένος αριθμός υπηρεσιών βρεφονηπιακής φροντίδας σε κάθε περιοχή, οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, οι πολιτισμικές αντιλήψεις των μεταναστών σε αντίθεση με τις υπάρχουσες στην τοπική κοινωνία, καθώς και η αίσθηση «του διαφορετικού» που αντιπροσωπεύουν, αποτελούν δυσκολίες πρόσβασης στις ανωτέρω υπηρεσίες.

Η αντιμετώπιση των υπηρεσιών βρεφονηπιακής φροντίδας απέναντι στις εργαζόμενες μετανάστριες μητέρες αφ' ενός επηρεάζεται από τις δυσκολίες πρόσβασης που αναφέρθηκαν, αφ' ετέρου επηρεάζεται και από την στάση των ιδίων των υπαλλήλων απέναντι τους. Η διακριτική ευχέρεια των υπαλλήλων, εάν δηλαδή κάποιος δικαιούται το κοινωνικό αγαθό ή αν θα συνεχίσει να το απολαμβάνει, έχει σημαντικό ρόλο στο θέμα πρόσβασης-χρήσης ή μη των εργαζομένων μεταναστριών μητέρων.

Μπάδα Κωνσταντίνα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

«Από τα μοδιστρόνια και τις μοδιστρούλες , στις μοδίστρες δασκάλες και πάλι πίσω».

Με μια ιστορικοανθρωπολογική, διεπιστημονική ευρύτερα προσέγγιση του κόσμου της εργασίας από την πλευρά του γυναικείου φύλου, επιχειρείται η ανίχνευση της ιστορικότητας της εργασίας των γυναικών και ειδικότερα εκείνων των μορφών εργασίας που προσγράφηκαν στο επίπεδο του λόγου, των αναπαστάσεων και κυρίως της πράξης, στο παρελθόν ως χαμηλού κύρους εργασίες και σήμερα ως άτυπες μορφές εργασίας.

Το ενδιαφέρον ειδικότερα στρέφεται προς τη διερεύνηση της ιστορίας και της εθνογραφίας της εργασίας της μοδίστρας. Για τη μελέτη του θέματος αξιοποιήθηκαν η όποια γραπτή ιστορία και η ανάλυση του υλικού που προσφέρει η κ βιωμένη εμπειρία και μνήμη των μοδιστρών που άσκησαν τη μοδιστρική ως επάγγελμα. Η έμφαση στη μελέτη της βιωμένης εμπειρίας και της μνήμης δεν δίνεται μόνο γιατί λείπουν οι γραπτές πηγές , που ισχύει, αλλά γιατί με την αξιοποίηση της βιωμένης εμπειρίας και της μνήμης με την ανάδειξη μιας πολιτισμικής περισσότερο ιστορίας και εθνογραφίας μπορούμε να έχουμε όχι μόνο τη συμπλήρωση της ιστορίας του κόσμου της εργασίας, αλλά και μια διαφορετική ενδεχόμενα πρόσληψή της και ερμηνεία της.

Μπέλλου Ευγενία , Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τα εργαστήρια των ασημουργών στο χθες και το σήμερα: οι όροι της μαθητείας και ο ρόλος των γυναικών ως άτυπων και υποστηρικτικών φορέων

Στόχος της ανακοίνωσης αυτής είναι η συνοπτική παρουσίαση των συνθηκών υπό τις οποίες λάμβανε χώρα η μαθητεία στην τέχνη της ασημουργίας και η

ανίχνευση του άτυπου ρόλου των γυναικών στην συγκυρία της μετάβασης σε μια οικογενειακού τύπου οργάνωση των εργαστηρίων στις μέρες μας. Παρακολουθώντας την ιστορική διαδρομή της μαθητείας στην τέχνη (τσιράκι – κάλφας) μέσα από τις γραπτές πηγές και τις προφορικές μαρτυρίες των σημερινών τεχνιτών θα επιχειρηθεί μια σκιαγράφηση των όρων της μαθητείας αυτής. Ο κανόνας της σιωπής. Η έννοια της αυθεντίας Η μύηση στον κόσμο των αξιών του εργαστηρίου. Η μαθητεία ως μέσο κοινωνικής ένταξης. Το εργαστήριο ως μικρογραφία της ευρύτερης κοινωνίας . Η παράλληλη μαθητεία (Σχολές – εργαστήρια) Οι μεταβολές που επήλθαν με την πάροδο του χρόνου. Η ακμή και η πτώση. Από τα πολυάριθμα εργαστήρια στις οικογενειακού τύπου επιχειρήσεις . Ο ρόλος των γυναικών και η ενεργή πλην όμως άτυπη συμμετοχή τους στην διαδικασία της παραγωγής.

Νιτσιάκος Βασίλης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κτηνοτροφικές δομές και άτυπη μεταναστευτική εργασία (ακολουθεί)

Ξυπολυτάς Νικόλαος, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Εσωτερική οικιακή εργασία μεταναστριών: κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις.

Η εισήγηση επικεντρώνεται στην ανάλυση των επιπτώσεων της οικιακής εργασίας πάνω στις οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις των εσωτερικών οικιακών εργατριών.

Με γνώμονα τις κλασικές κοινωνιολογικές μελέτες αλλά την πιο πρόσφατη ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία αναφορικά με τις κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις, υποστηρίζεται ότι οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες έρχονται αντιμέτωπες με δύο ταυτόχρονες και οδυνηρές διαδικασίες. Από τη μία, λόγω της μετανάστευσης και της εργασίας τους, απομακρύνονται από τις υποστηρικτικές, οικογενειακές και κοινοτικές σχέσεις που είχαν στη χώρα υποδοχής. Από την άλλη, λόγω της οικιακής εργασίας σπρώχνονται σε επαφές ή δίκτυα που και αδυνατούν να παρέχουν στήριξη στις μετανάστριες και κυρίως ταυτίζουν τις μετανάστριες με το χαμηλό κοινωνικό κύρος που είναι αποτέλεσμα της υπηρετικής εργασίας.

Εξετάζοντας την περίπτωση των Ουκρανών εσωτερικών οικιακών εργατριών, η εισήγηση επικεντρώνεται στους εξής άξονες:

- Οικογενειακοί δεσμοί
- Κοινωνικές σχέσεις αλληλεγγύης
- Σχέσεις με εργοδότες

Οικονόμου Ανδρομάχη, Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Λαογραφίας Ακαδημίας Αθηνών

Από την πλευρά των γυναικών και των παιδιών: κοινωνικές και πολιτισμικές νοηματοδοτήσεις της εργασίας στην ελληνική αγροτική κοινωνία

Νοηματοδοτήσεις και προσλήψεις της εργασίας γενικότερα, όπως αυτές αποτυπώνονται στις κοινωνικές και πολιτισμικές πρακτικές και εκφράζονται μέσα από τον τοπικό βιωματικό και αφηγηματικό λόγο, συνθέτουν τον καμβά στον οποίο υφαίνονται οι έμφυλες εργασιακές σχέσεις στην ελληνική αγροτική κοινωνία.

Μέσα από την ανάλυση συγκεκριμένων εθνογραφικών παραδειγμάτων αγρο-δασο-κτηνοτροφικών κοινωνιών αναδεικνύεται η θέση των γυναικών και των παιδιών τόσο στην πρωτογενή (γεωργία, κτηνοτροφία, ρητινοκαλλιέργεια κ.ά) όσο και στη δευτερογενή, μεταποιητική, παραγωγική διαδικασία (παρασκευή κάρβουνου, ασβέστη κ.ά) και επισημαίνονται οι αλλαγές στον καταμερισμό εργασίας που σημειώνονται κατά τη μετάβαση από την προβιομηχανική στη βιομηχανική κοινωνία.

Πίσω από τα ποσοτικά στοιχεία των επίσημων (τοπικών και κρατικών) στατιστικών και απογραφών, επιχειρείται η ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών και αξιολογήσεων της εργασίας με βάση το φύλο, την ηλικία, την εθνοτική και πολιτισμική ομάδα κ.ά και η κατανόηση και ερμηνεία της συγκρότησης και εξέλιξης των μελετούμενων κοινωνιών.

Ολυμπίου Ευδοκία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο,

Η συγκρότηση των σπογγαλιευτικών επιχειρήσεων. Σχέσεις και όροι εργασίας στην «προβιομηχανική» και τη «βιομηχανική» σπογγαλιεία της Καλύμνου (1860-1960)

Με την προτεινόμενη ανακοίνωση θα ήθελα να παρουσιάσω συνοπτικά τις εργασιακές σχέσεις που απαντώνται στη σπογγαλιεία της Καλύμνου κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα, συνθήκες οι οποίες είναι παρόμοιες με εκείνες των υπόλοιπων σπογγαλιευτικών τόπων. Αυτό που διαφοροποιεί την περίπτωση της Καλύμνου είναι η διάρκεια και η ανάπτυξη της σπογγαλιείας από τον ντόπιο πληθυσμό, ή μάλλον η διαρκής παρουσία της, που διαπερνά τουλάχιστον τον 19ο και τον 20^ο αιώνα.

Στις λεγόμενες παραδοσιακές κοινωνίες και στον χώρο των αντίστοιχων δραστηριοτήτων τους, οι εργασιακές σχέσεις ορίζονταν από το «έθιμο», την τοπική συνήθεια, αλλά και τις ειδικότερες συνθήκες κάθε επαγγελματικής εξειδίκευσης. Η έννοια του «εθίμου», η «σπογγαλιευτική συνήθεια του τόπου μας», στη δική μας περίπτωση, διαμορφώνει ένα πολύπλοκο σύστημα χρηματοδότησης και οργάνωσης της εργασίας στα σπογγαλιευτικά σκάφη. Η ιδιομορφία της δραστηριότητας αφενός (της οποίας η απόδοση δεν είναι δεδομένη εκ των προτέρων), οι ποικίλοι τρόποι αλιείας αλλά και οι διαφοροποιήσεις στις προσωπικές δεξιότητες είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που διαμορφώνουν αυτό το τοπίο. Επιπλέον η εξέλιξη, η εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών δημιουργεί ένα πολύ αυστηρότερο και ιεραρχικότερο σύστημα, το

οποίο αποκλείει πολλούς, ενώ παράλληλα μετατρέπει τη σπογγαλιεία από ευκαιριακή απασχόληση σε «επάγγελμα».

Τα βασικά χαρακτηριστικά του παρουσιάζουν, ωστόσο, αναλογίες με εκείνα άλλων βιοτεχνικών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων του παραδοσιακού κόσμου. Αναφέρομαι στην ιεραρχική δομή που ορίζεται κυρίως από την εμπειρία και στη μακρά διάρκεια, την αντοχή του συστήματος στον χρόνο, παρά τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις διεκδικήσεις των απασχολουμένων σε αυτήν. Αυτές οι σχέσεις εργασίας ίσως μοιάζουν σε μια πρώτη ματιά «άτυπες», στην περίπτωση της σπογγαλιείας αποδίδονται εν μέρει γραπτά, ενώ φαίνονται να έχουν τους δικούς τους εσωτερικούς κανονισμούς· η δε κοινότητα εμφανίζεται ως ο τοποτηρητής τους.

Θα πρέπει, ακόμη, να λάβουμε υπόψη μας ότι όλος σχεδόν ο πληθυσμός απασχολείται άμεσα ή έμμεσα με τη σπογγαλιεία. Μία σειρά επαγγελματιών και δραστηριοτήτων αναπτύσσεται γύρω από αυτήν για να την υποστηρίξει ή προκύπτει από την ευμάρεια που φέρνει το σφουγγάρι στο νησί. Σε έναν επαγγελματικό χώρο κατεξοχήν ανδρικό, η γυναικεία εργασία είναι ευκαιριακή, βοηθητική και συμπληρωματική. Και ως τέτοια δεν διασώζεται σε γραπτά τεκμήρια. Υπάρχουν ωστόσο μαρτυρίες για τη συμμετοχή των γυναικών στην προετοιμασία του ταξιδιού αλλά και στην κατεργασία των σπόγγων στις αποθήκες των σπογγοεμπόρων.

Παπαθεοδώρου Γιάννης, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

« Ο Ζητιάνος» του Ανδρέα Καρκαβίτσα. Άτυπες μορφές εργασίας και κοινωνικός δαρβινισμός» (ακολουθεί)

Ρόκου Βασιλική , Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων(ακολουθεί)

Στο δρόμο προς την οικονομική ολοκλήρωση. Άγωνα γραμμή μεγάλης διάρκειας (ακολουθεί)

Σπυριδάκης Μάνος , Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Άτυπη Εργασία στη ναυπηγική βιομηχανία. Ανάγκη ή habitus;" (ακολουθεί)

Τοπάλη Πηνελόπη, Πανεπιστήμιο. Αιγαίου

Η ελλειμματικότητα ως γυναικείος αγωνιστικός λόγος: Παράδοξες ανατροπές του ιεραρχικού περιεχομένου της έμμισθης οικιακής εργασίας

Στην Ελλάδα η έμμισθη οικιακή εργασία τοποθετείται στο τελευταίο σκαλοπάτι της εργασιακής ιεραρχίας ως κατά κανόνα άτυπη εργασία, χωρίς ασφάλιση, σταθερά ωράρια, καθορισμένο πλαίσιο καθηκόντων, κοινωνική αναγνώριση. Η οικιακή εργασία θεωρείται ένας ‘φυσικός’ εργασιακός χώρος γυναικών, μειονοτήτων και μεταναστών. Το πλαίσιο επιτέλεσης της, ο οικιακός χώρος, αποτελεί το κατεξοχήν φυσικοποιημένο πεδίο γυναικείας δράσης, οδηγώντας στο παρελθόν και σήμερα σε συνδέσεις της με τη συγγένεια και τις άτυπες προσωπικές σχέσεις. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η αποσύνδεση της έμμισθης οικιακής εργασίας από ‘κανονικές’ μορφές εργασίας και η υποτίμησή της.

Οι Ελληνίδες οικιακές εργαζόμενες επιχειρούν μία ανατροπή της υπηρετικής δομής και του υποτιμημένου χαρακτήρα της οικιακής εργασίας. Η ανατροπή αυτή επιτυγχάνεται με δύο τρόπους: πρώτον, τη διαρκή κατασκευή ομοιοτήτων με τις εργοδότες (εθνική ταυτότητα, ηλικιακή ταυτότητα, οικογενειακή ταυτότητα). Στο ευρύτερο περιβάλλον των αλλοεθνών οικιακών εργαζομένων στη σύγχρονη Ελλάδα, των υποβιβαζόμενων στην κατηγορία της ‘κοπέλας’ (π.χ. Αλβανίδες) ή της ‘κόρης’ (π.χ. Φιλιππινέζες), η κατασκευή αυτή εξασφαλίζει μία προνομιακή θέση για τις Ελληνίδες ‘γυναίκες’. Δεύτερον, τη συγκρότηση ενός γυναικείου αγωνιστικού λόγου που αναγορεύει τις ίδιες σε ‘παιδεμένες’ γυναίκες και τις εργοδότες σε γυναίκες ‘σε κατάσταση ανάγκης’. ‘Παίδεμα’ και ‘ανάγκη’ συγκροτούν απομειωμένες γυναικείες φιγούρες, καθώς έχουν υποστεί κάποιες μορφής απώλεια (υγείας, χαράς, χρόνου, κ.λπ.). Εξασφαλίζοντας μία σχετική ομοιότητα και ταυτόχρονα αναγνώριση της ‘γυναικείας’ τους ύπαρξης, εργαζόμενες και εργοδότες συγκρούονται με ένταση σε έναν αγώνα ‘προς τα κάτω’: στόχος η κατάδειξη μεγαλύτερου πόνου, θυσίας και μαρτυρίου στη ζωή τους, η εξασφάλιση ενός θεμελιακά διαφοροποιητικού, της γυναικείας ποιότητάς τους, στοιχείου. Η νίκη στον αγώνα για ελλειμματικότητα, καθιστά τις Ελληνίδες εργαζόμενες –προσωρινά έστω- υπερ-πλήρεις γυναίκες, ‘αληθινές νοικοκυρές’ στον οικιακό χώρο μίας άλλης γυναίκας.

Φούσκας Θεόδωρος, Πάντειο Πανεπιστήμιο

«Χαμηλού κύρους εργασία και αποσυλλογικοποίηση: Η περίπτωση των μεταναστών από την Αλβανία στην Αθήνα»

Η διεθνής κοινωνιολογική βιβλιογραφία έχει αναφερθεί εκτενώς στους μετανάστες από την Αλβανία. Αυτό που επιβεβαιώνεται στην πλειονότητα των μελετών είναι η δημιουργία ενός περιθωριοποιημένου χαμηλού κύρους εργαζομένου ο οποίος απασχολείται σε χειρωνακτικές εργασίες ή σε προσωπικές υπηρεσίες με πολλαπλούς εργοδότες, αποκομμένος από συλλογικότητες και αποκλεισμένος από εργασιακά δικαιώματα και διεκδικήσεις. Η εισήγηση επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της εργασίας και της απασχόλησης στα χαμηλού κύρους επαγγέλματα επάνω στη συλλογική οργάνωση και αντιπροσώπευση των μεταναστών. Η μικρο-κοινωνιολογική ανάλυση εστιάζει στην περίπτωση των μεταναστών από την Αλβανία στην Αθήνα και ιδιαίτερα στις επιπτώσεις των χαρακτηριστικών της εργασίας τους στη σύσταση και συμμετοχή σε εργασιακές συλλογικότητες καθώς και στην απόκτηση νοοτροπιών για αυτές. Από τις

συνεντεύξεις εις βάθος με τους μετανάστες από την Αλβανία διαφαίνεται ότι η απασχόλησή τους είναι σε αδιέξοδα, χαμηλού κύρους επαγγέλματα, ασταθής ως προς το ωράριο, τις αποδοχές, τον τόπο και τον χώρο εργασίας, τους συναδέλφους και πολυεργοδοτική. Ταυτόχρονα, ενώ δεν τους παρέχονται εργασιακά δικαιώματα κατά τη διάρκεια ενός οικοδομικού ή τεχνικού έργου, μετά την ολοκλήρωσή αυτού, θα αναζητήσουν εργασία αλλού. Παρά το ότι μέλη του «Εργατικού Συλλόγου Αλβανών Μεταναστών στην Ελλάδα» θεωρούν ότι ο σύλλογος μπορεί να εκπροσωπήσει τους ίδιους και τους συμπατριώτες τους ώστε να διεκδικήσει εργασιακά δικαιώματα εκ μέρους τους, η συντριπτική πλειονότητα των συνεντευξιαζόμενων ανέφερε ότι δεν έχουν εμπιστοσύνη στον σύλλογο και στους εκπροσώπους του. Η πλειονότητα των συνεντευξιαζόμενων δεν έχει ιδιότητα μέλους στον σύλλογο απέχει επίσης και από τα ελληνικά συνδικάτα του επαγγέλματός τους. Οι κυρίαρχες αντιλήψεις που κυριαρχούν στους εργαζόμενους μετανάστες από την Αλβανία είναι η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια καθώς και μια γενικότερη απογοήτευση από μέρους τους που εκδηλώνεται με αδιαφορία για τις συλλογικές οργανώσεις καθώς και η ανάπτυξη ατομικών πρακτικών όσον αφορά τα δικαιώματα στην εργασία.

Χαντζαρούλα Ποθητή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παιδική εργασία στη Μεσοπολεμική Ελλάδα: Μνήμη και ταυτότητα

Η ανακοίνωση διερευνά την κυρίαρχη κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου μορφή παιδικής εργασίας, την οικιακή εργασία. Επικεντρώνεται στις ποικίλες μορφές της έμμισθης οικιακής εργασίας και ιδιαίτερα στο θεσμό της ψυχοκόρης. Εξετάζει τη λειτουργία του θεσμού για τις οικογένειες που χρησιμοποιούσαν αυτή τη μορφή εργασίας αλλά και για τις οικογένειες οι οποίες έστειλαν τα θηλυκά μέλη τους να εργαστούν. Η ανακοίνωση βασίζεται σε προφορικές μαρτυρίες πρώην έμμισθων οικιακών εργατριών και αναλύει την επίδραση της εμπειρίας της εργασίας στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας καθώς και τον καθοριστικό ρόλο της στην δημιουργία μιας υπάλληλης υποκειμενικότητας. Οι μορφές της έμμισθης οικιακής εργασίας εξετάζονται στο πλαίσιο της τοπικής οικονομίας και των οικογενειακών στρατηγικών καθώς και μέσα από τις αφηγήσεις των πληροφορητριών και τη διαμεσολάβησή τους από τη μνήμη. Διερευνώνται οι έμφυλες και ηλικιακές ιεραρχίες που διαπερνούσαν τις αγροτικές οικογένειες αλλά και τις οικογένειες της εργατικής τάξης της πρωτεύουσας καθώς και οι συναισθηματικές πολιτικές οι οποίες καθόριζαν την αποδοχή των αποφάσεων των γονιών. Οι μαρτυρίες τοποθετούνται στο πλαίσιο της κρατικής κοινωνικής πολιτικής και των ιδιωτικών ιδρυμάτων που χρησιμοποίησαν την οικιακή εργασία ως μέσο αποκατάστασης των ορφανών, των φτωχών και των προσφύγων κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα.

Ιορδάνης Ψημμένος Πάντειο Πανεπιστήμιο

Προσωπικές υπηρεσίες και περιθωριοποίηση

Μετανάστριες οικιακές εργάτριες, εργαζόμενοι θεραπευτές, νοσηλευτές, χορεύτριες και εργαζόμενοι στην πορνεία, αποτελούν το σύγχρονο εργατικό δυναμικό της πιο γρήγορα αναπτυσσόμενης βιομηχανίας στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Αυτή η βιομηχανία είναι γνωστή για την παραγωγή προσωπικών υπηρεσιών, που στο μεγαλύτερο μέρος τους καλύπτουν σωματικές, ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες γοήτρου ατόμων ή / και της σύγχρονης οικογένειας. Η δραστηριότητα των εργαζομένων σε αυτή τη βιομηχανία, επικεντρώνεται στην παραγωγή όχι πραγμάτων ή υλικών αγαθών (tangible goods), αλλά συμβόλων κύρους, ασφάλειας και φροντίδας. Η εργασία των εργαζομένων χαρακτηρίζεται από κοινωνική και οικονομική ανασφάλεια, προ-καπιταλιστικούς εργοδοτικούς δεσμούς και άτυπα ή / και παράνομα δίκτυα απασχόλησης. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η κοινωνιολογία της εργασίας έχει αναπτύξει ένα σύνολο σκέψεων και κριτικών αναλύσεων ως προς τί αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στον χώρο εργασίας τους, ποιές συνήθειες και αντιλήψεις αποκτούν και τί προσδοκούν από την εργασία τους.

Το πρώτο μέρος της εισήγησης θα επικεντρωθεί στις ήδη υπάρχουσες διεθνείς μελέτες που αφορούν στο μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό και τις πορείες ένταξης του στην κοινωνία. Ειδικότερα, αναφέρεται στις μελέτες της Σχολής του Σικάγο και της σύγχρονης βεμπεριανής και μαρξιστικής προσέγγισης, οι οποίες και τονίζουν τον άρρητο δεσμό ανάμεσα στον τύπο και τη φύση της εργασίας και την κοινωνική περιθωριοποίηση. Το δεύτερο μέρος της εισήγησης θα επικεντρωθεί στην πορεία των ερευνών στην Ελλάδα από το 1990 έως σήμερα. Με γνώμονα τις έρευνες του ΚΕ.Κ.ΜΟ.ΚΟ.Π. (Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής) η εισήγηση στέκεται κριτικά απέναντι στη Λειτουργιστική προσέγγιση περί ένταξης και κοινωνικής συνοχής.

Συνομιλούν επίσης στο Στρογγυλό Τραπέζι με θέμα : **Ατυπη εργασία και κοινωνική ανισότητα: Θεωρία και Πράξη.**

Σκεύος Παπαιωάννου, Καθ. Κοινωνιολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Παν. Κρήτης ,

Ιορδάνης Ψημμένος Αν. Καθηγητής Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Σιάνου – Κύργιου Ελένη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Τμήμα Ψυχολογίας – Παιδαγωγικής – Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων(ακολουθεί)

Τοπάλη Πηνελόπη, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και ιστορίας, Παν. Αιγαίου

Κωνσταντίνα Μπάδα, καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

